

taceretur. Mementote enim quid illi diviti dictum sit, cum apud inferos torqueretur, & ad fratres suos aliquem ex mortuis mitti vellet.

Luc. 16. 29. Habent illic, inquit, Moysen & Prophetas.

Et cum ille diceret, non eos credituros, nisi ad eos isset aliquis mortuorum: *Si Moysen, inquit, & Prophetas non audiunt, nec si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* ^a Dixit Moyses, quod in semine Abrahæ benedicentur omnes gentes. Dixerunt Prophetae:

Gen. 22. 18.

Isa. 92. 4. Tu vocaberis voluntas mea, & terra tua orbis terrarum: & Commemorabuntur, &

Psal. 21. 28.

convertentur ad Dominum universi fines terræ. His & talibus tam manifestis præ-

nuntiationibus Ecclesiam demonstrantibus, isti credere noluerunt. Surrexit Dominus à mortuis, dixit in nomine suo prædicari penitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem. Illi qui Moysi & Prophetis non crediderant, nec Domino resurgenti à mortuis crediderunt.

Quid restat, nisi ut divitis illius tormenta sortiantur? Quæ vos fugientes dum adhuc tempus est, ante quàm de hac vita emigretur, divinis eloquiis constanter inhærete, ut nec in vita conturbemini, & post hanc vitam quod semini Abrahæ promissum est, accipere mereamini. Amen.

EPIS-

^a Reliqua deerant in editis Am. & Er. Huc revocata fuerunt per Lovanienses ex vetere codice Endoviensi: habentur & in nostro Floriacensi.

EPISTOLA XCIII.*

Augustinus Vincentii è schismate rogatiano episcopi Cartennensis epistolam refellens; dicit visum sibi fuisse aliquando, non vi cum hæreticis, sed verbo Dei & ratione agendum; verum sententiis aliorum exemplisque superatum mutasse sententiam, & arbitrari leges principum rectè implorari adversus hostes fidei, modò id fiat animo corrigendi, non studio vindicandi: aliaque subjicit per multa contra pervicaciam & anabaptismum donatistarum.

Dilectissimo fratri VINCENTIO, AUGUSTINUS.

I. ACCEPI Epistolam, quam tuam esse mihi non incredibile visum est. Adtulit enim eam, quem catholicum christianum esse constaret, qui, ut opinor, mihi mentiri non auderet. Sed & si fortè non sunt litteræ tuæ, ego ei qui scripsit rescribendum putavi. Nunc me potiùs quietis esse avidum & petentem, quàm tunc cum me adolescentem, vivo adhuc Rogato cui successisti, apud Carthaginem noveras. Sed donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus, qui tam veraciter unitatem catholicam tenent atque defendunt, & à pristino errore se liberatos esse latantur, ut eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen nes-

* Aliàs XLVIII. quæ autem 93. erat. nunc 181.

Scripta circ. ann. 408. CAPUT I.

33. 9. 4. Nimum.

Cogi ad fictio

dem, qua-
tenus ex-
pedit.

cio qua vi consuetudinis, nullo modo mutari in melius cogitarent, nisi hoc terrore percussi, sollicitam mentem ad considerationem veritatis intenderent; ne fortè si non pro justitia, sed pro perversitate & præsumptione hominum ipsas temporales molestias, infructuosâ & vanâ tolerantia paterentur, apud Deum postea non invenirent nisi debitas pœnas impiorum, qui ejus tam lenem admonitionem, & paterna flagella contemserint. Ac sic ista cogitatione dociles facti, non in calumniis & fabulis humanis, sed in divinis libris promissam per omnes gentes invenirent Ecclesiam, quam suis oculis reddi conspicerent, in quibus & Christum prænuntiatum, etiam non visum, super cælos esse minimè dubitarent. Numquidnam ego istorum saluti invidere debebam, ut collegas meos ab hujusmodi paterna diligentia revocarem, per quam factum est, ut multos videamus accusare suam pristinam cæcitatem? Qui cum super cælos exaltatum Christum, etiam non videntes credebant; gloriam tamen ejus super omnem terram, etiam videntes negabant; cum Propheta utrumque unâ sententiâ tanta manifestatione complexus sit, dicens: *Exaltare super cælos, Deus, & super omnem terram gloria tua.*

Psal. 107.
6.

2. Istos ergo atroces quondam inimicos nostros, pacem & quietem nostram variis violentiarum & insidiarum generibus graviter infestantes, si sic contemneremus & toleraremus, ut nihil omninò, quod ad eos terrendos ac corrigendos valere posset, excogitaretur & ageretur à nobis, verè malum pro malo redderemus. Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nonnè tunc potiùs ma-

malum pro malo redderet, si eum sic currere permetteret, quàm si corripendum ligandumque curaret? Et tamen tunc ei molestissimus, & adversissimus videretur, quando utilissimus & misericordissimus extitisset. Sed planè salute reparata tantò uberius ei gratias ageret, quantò sibi eum minùs pepercisse sensisset. O si possem tibi ostendere, ex ipsis circumcellionibus quàm multos jam catholicos manifestos habeamus, damnantes suam pristinam vitam & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro Ecclesia Dei facere quidquid inquieta tēmeritate faciebant! qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum, quæ tibi displicent, vinculis tamquam phrenetici ligarentur. Quid illud alterum genus morbi gravissimi eorum, qui turbulentam quidem audaciam non habebant, sed quadam vetusta socordia premebantur, dicentes nobis: Verum quidem dicitis, non est quod respondeatur; sed durum est nobis traditionem parentum relinquere: nonnè * salubriter regula^a temporalium molestiarum excutiendi erant, ut tamquam de somno lethargico emergerent, & in salutem unitatis evigilarent? Quàm multi ex ipsis nunc nobiscum gaudentes, pristinum pondus perniciosi sui operis accusant, & factentur nos sibi molestos esse debuisse, ne tamquam mortifero somno, ita morbo veterinosæ consuetudinis interirent!

3. At enim quibusdam ista non prossunt. NUMQUID ideo negligenda est medicina, quia

* Dubois, salubri terriculo.

^a Lov. regula temporalii. Bad. Am. Er. & MSS. plures, regula temporalium.

quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? Tu non adtendis nisi eos, qui ita duri sunt, ut nec istam recipiant disciplinam. De talibus enim scriptum est: *Frustra flagellavi filios vestros: disciplinam non receperunt*: puto tamen quia dilectione, non odio flagellati sunt. Sed debes etiam tam multos adtendere, de quorum salute gaudemus. SI ENIM terrerentur, & non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur. Quandoquidem multi, quos bene novimus, reddita sibi ratione & manifestata divinis testimoniis veritate, respondebant nobis, cupere se in Ecclesie catholice communionem transire, sed violentas perditorum hominum inimicitias formidare; quas quidem pro justitia & pro aeterna vita utique contemnere debuerunt: sed talium infirmitas, donec firmi efficiantur, sustinenda est, non desperanda. Nec obliviscendum quod ipse Dominus adhuc infirmo Petro ait: *Non potes me modo sequi, sequeris autem postea*. Cum vero terrori utili doctrina salutaris adjungitur, ut non solum tenebras erroris lux veritatis expellat, verum etiam male consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum, sicut dixi, salute letamur, benedictentium nobiscum, & gratias agentium Deo, quod sua pollicitatione completa, qua reges terrae Christo servituros esse promisit, sic curavit morbos, sic sanavit infirmos.

CAPUT II.
Prov. 27.
6.

4. NON omnis qui parcat, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Melius est cum severitate diligere, quam

quam cum lenitate decipere. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitiae seductus adquiescat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Quis nos potest amplius amare, quam Deus? Et tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat. Fomentis lenibus, quibus consolatur, saepe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungens, exercet fame Patriarchas etiam pios & religiosos: populum contumacem poenis gravioribus agitat: nos aufert ab Apostolo stimulum carnis tertio rogatus, ut virtutem in infirmitate perficiat. Diligamus etiam inimicos nostros, quia hoc justum est, & hoc praecipit Deus, ut simus filii Patris nostri qui in caelis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Sed sicut ista dona ejus laudamus, ita etiam flagella ejus in eos, quos diligit, cogitemus.

5. Putas neminem debere cogi ad justitiam: cum legas patremfamilias dixisse servis: *Quoscumque inveneritis cogite intrare*: cum legas etiam ipsum primo Saulum, postea Paulum, ad cognoscendam & tenendam veritatem, magna violentia Christi cogentis esse compulsus: nisi forte cariorem putas hominibus esse pecuniam, vel qualem libet possessionem, quam lucem istam, qua oculis carpitur. Hanc ille caelesti prostratus voce subito amissam non recuperavit, nisi cum sanctae incorporaretur Ecclesiae. Et putas nullam vim adhibendam esse homini, ut ab erroris pernicie liberetur: cum ipsum Deum,

quam

Jer. 2. 30.

Joan. 13.
36.

Mat. 5. 45.

Luca 14.
23.
Act. 9. 5.

quo nemo nos utiliùs diligit, certissimis exemplis hoc facere videas, & Christum audias dicentem: *Nemo venit ad me, nisi quem Pater adtraxerit*: quod fit in cordibus omnium, qui se ad eum divinæ iracundiæ timore convertunt; & noveris aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem peccata errantia revocare.

Gen. 16. 6. Nonnè contumacem ancillam, data sibi potestate, Sara potiùs affligebat? Et utique non eam, quam superiùs beneficio suo matrem fecerat, crudeliter oderat; sed in ea superbiam salubriter edomabat. Non autem ignoras, quòd istæ duæ mulieres Sara & Agar, & duo filii earum Isaac & Ismaël, pro spiritualibus & carnalibus figurentur. Et cum legamus ancillam & filium ejus à Sara passos graves molestias, Paulus tamen Apostolus dicit, quòd ab Ismaële persecutionem sit passus Isaac. *Se. t. sicut tunc*, inquit, *ille qui erat secundùm carnem, persequebatur eum, qui erat secundùm spiritum, ita & nunc*: ut qui possunt intelligant, magis Ecclesiam catholicam persecutionem pati superbia & impietate carnalium, quos temporalibus molestiis atque terroribus emendare conatur.

Gal. 4. 29. Quidquid ergo facit vera & legitima mater, etiamsi asperum amarumque sentiatur, non malum pro malo reddit; sed bonum disciplinæ expellendo malum iniquitatis, apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Cum boni & mali eadem faciunt, eademque patiuntur, non factis & pœnis, sed causis utique discernendi sunt. Pharao populum Dei duris laboribus adterebat; Moyses eumdem populum impiè agentem duris coërcitionibus affli-

Exodi 5. 9.

Exodi 32. 27.

affligebat: similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerunt: ille dominatione inflatus, iste^a dilectione inflammatus est. Jezabel occidit Prophetas: Elias occidit Pseudopphetas: puto quòd diversa sint merita facientium, diversa passorum.

7. Aspice etiam tempora novi Testamenti, quando jam ipsa mansuetudo caritatis non solum in corde erat servanda, verùm etiam in luce monstranda, quando Petri gladius in vaginam revocatur à Christo, & ostenditur non debuisse de vagina eximi nec pro Christo. Legimus tamen non solum, quòd ceciderunt judæi Paulum Apostolum, verùm etiam quòd ceciderunt & græci pro Paulo Apostolo Sosthenem judæum: nonnè similitudo facti quasi utrosque conjungit, & tamen eos causæ dissimilitudo discernit? Nempe Deus proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: nempe de Filio ipso dicitur: *Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me*: nempe & de Juda dicitur, quòd introierit in eum satanas, ut traderet Christum. Cum ergo & Pater tradiderit Filium suum, & ipse Christus corpus suum, & Judas Dominum suum; cur in hac traditione Deus est pius, & homo reus, nisi quia in re una, quam fecerunt, causa non una est, ob quam fecerunt? Tres crucis in loco uno erant; in una, latro liberandus; in alia, latro damnandus; in media, Christus alterum liberaturus, alterum damnaturus: quid similis istis crucibus? quid dissimilius istis pendentibus? Traditus est Paulus includendus & colligandus; sed quolibet custode carceris pejor est utique satanas; cui tamen

TOM. V. H ip-
a Editi, zelo inflammatus est. At MSS, sedecim habent, dilectione.

2
3. Reg. 18.
4.
Ibidem 40.

Matth. 26.
52.
Act. 19. 23.
& cap. 16.
23.
Act. 18. 17.
Rom. 8. 32.

Gal. 2. 20.
Joan. 13. 2.

Act. 16. 23.

I. Cor. 5. 5. ipse Paulus tradidit hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu. Et hinc quid dicimus? Ecce mitiori tradidit crudelis traditor, crudeliori tradidit misericors traditor. Discamus, frater, in similitudine operum discernere animos operantium, nec clausis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accusemus. Item cum ait idem Apostolus, tradidisse se quosdam satanæ, ut discerent non blasphemare; malum pro malo reddidit, an potius malos etiam per malum emendare, bonum opus esse iudicavit?

I. Tim. 1. 20. 8. Si semper esset laudabile persecutionem pati, sufficeret Domino dicere: *Beati qui persecutionem patiuntur*; nec adderet, *propter justitiam*. Item si semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris: *Detrahentem proximo suo oculum, hunc persequeretur*. Aliquando ergo & qui eam patitur, injustus est, & qui eam facit, justus est. Sed planè semper, & mali persecuti sunt bonos, & boni persecuti sunt malos: illi nocendo per injuriam, illi consulendo per disciplinam: illi immaniter, illi temperanter: illi servientes cupiditati, illi caritati. Nam qui trucidat, non considerat quemadmodum laniet: qui autem curat, considerat quemadmodum secet: ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impii Prophetas, occiderunt impios & Prophetas. Flagellaverunt judæi Christum, judæos flagellavit & Christus. Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati satanæ. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis eocendi causa, quis emendandi?

NON

9. NON invenitur exemplum in evangelicis & apostolicis litteris, aliquid peritum à regibus terræ pro Ecclesia contra inimicos Ecclesiæ. Quis negat non inveniri? Sed nondum implebatur illa prophetia: *Et nunc, reges, intelligite, erudimini qui iudicatis terram; servite Domino in timore*. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Psalmo paulò superius dicitur: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Verumtamen si facta præterita in prophetis libris figuræ fuerunt futurorum, in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet Ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & Martyrum illud implebatur quod figuratum est, quando rex memoratus pios & justos cogebat adorare simulacrum, & recusantes in flammam mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò post in eodem rege figuratum est, cum conversus ad honorandum Deum verum, decrevit in regno suo, ut quicumque blasphemaret Deum Sidrach, Misac, & Abdenago, pœnis debitis subjaceret. Prius ergo tempus illius regis significabat priora tempora regum infidelium, quos passi sunt christiani pro impiis: posterius verò tempus illius regis significavit tempora posteriorum regum jam fidelium, quos patiuntur impii pro christianis.

10. Sed planè in eis, qui sub nomine Christi errant seducti à perversis, ne fortè oves Christi sint errantes, & ad gregem taliter revocandæ sint, temperata severitas & magis mansuetudo servatur, ut coercitione

CAPUT III.
23. q. 4.
Non invenitur.

Ps. 2. 10.

Ibid. 1.

Dan. 3. 96.

exillorum atque damnorum, admoneantur considerare quid, quare patiantur, & discant præponere rumoribus & calumniis hominum Scripturas quas legunt. Quis enim nostrum, quis vestrum non laudat leges ab imperatoribus datas adversus sacrificia paganorum? Et certè longè ibi poena severior constituta est; illius quippe impietatis capitale supplicium est. De vobis autem corripiendis atque coërcendis habita ratio est, quò potius admoneremini ab errore discedere, quam pro scelere puniremini. Potest enim fortassè etiam de vobis dici, quod ait Apostolus de judæis: *Testimonium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam. Ignorantes enim Dei justitiam, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti.* Quid enim aliud & vos quàm vestram justitiam vultis constituere, quando non dicitis justificari nisi eos, qui à vobis potuerint baptizari? In hac ergo apostolica sententia, quam de judæis protulit, hoc distatis à judæis, quòd vos habetis sacramenta christiana, quibus illi adhuc carent.

Ibidem 3. Ceterum ad hoc quod ait: *Ignorantes Dei justitiam, & suam volentes constitueret, & quòd zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam,* pares estis omninò, exceptis dumtaxat illis, quicumque in vobis sunt, scientes quid verum sit, & pro animositate suæ a perversitatis contra veritatem etiam^a sibi notissimam dimicantes. Horum quippe impietas, etiam idololatriam forsitan superat. Sed quia non facillè convinci possunt (in animo namque la-

^a MSS. quinque Gallicani, contra veritatem etiam impietatem defendunt, quæ idololatriam forsitan superat. Vaticanus tres, contra veritatem etiam sibi notissimam dimicantes impietatem defendunt. Horum quippe &c.

tet hoc malum) omnes tamquam^a à nobis minùs alieni, leniori severitate coërcemini. Et hoc quidem, vel de omnibus hæreticis, qui christianis sacramentis imbuuntur, & à Christi veritate sive unitate dissentiant, vel donatistis omnibus dixerim.

11. Quod autem ad vos adinet, qui non solùm cum illis communiter *Donatistæ* à Donato, verùm etiam propriè *Rogatistæ* à Rogato appellamini, mitiores quidem esse videmini, quia cum circumcellionum immanissimis gregibus non sævitis: sed nulla bestia, si neminem vulneret, proptereà mansueta dicitur, quia dentes & ungues non habet. Sævire vos nolle dicitis; ego non posse arbitror. Ita enim estis numero exigui, ut movere vos contra adversarias vobis multitudines non audeatis, etsi cupiatis. Sed ponamus vos etiam nolle, quod non valetis; ponamus vos evangelicam sententiam, qua scriptum est: *Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & iudicio tecum contendere; dimitte illi & palium,* sic intelligere, sic tenere, ut persequentibus vos non solùm nulla injuria, verùm etiam nullo jure resistendum putetis. Hunc certè intellectum Rogatus auctor vester, aut non habuit, aut non implevit; qui de nescio quibus rebus, ut dicitis, vestris, acerrima perseverantia, etiam forensi disceptatione conflixit. Cui si diceretur: Quis umquam Apostolorum in causa fidei res suas iudicio publico defendit? sicut tu in epistola tua posuisti: *Quis umquam Apostolorum in causa fidei res alienas invasit?* nullum quidem in divinis litteris hujus facti reperiret exemplum: sed tamen

Math. 5. 40.

H 3 men

^a In octo MSS. tamquam non à nobis nimis alieni.

men fortè inveniret aliquam veram defensionem, si veram Ecclesiam retineret, & non sub Ecclesie veræ nomine impudenter aliquid possideret.

CAPUT IV.

12. QUOD autem pertinet ad terrenarum potestatum jussa, contra schismaticos, aut hæreticos vel impetranda vel exserenda, illi quidem à quibus vos separastis accerrimi fuerunt, & contra vos, quantum audire potuimus, & contra maximianistas, quod gestorum etiam a certis documentis probamus: sed tamen a nondum ab eis separati eratis, quando Juliano imperatori in sua petitione dixerunt, quòd *apud eum sola justitia locum haberet*; quem certè apostatam noverant, & idololatriis deditum sic videbant, ut aut justitiam esse idololatriam faterentur, aut se sceleratè mentitos, negare non possent, ut apud eum dicerent solam locum habere justitiam, apud quem magnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo, de facto ipso quid dicis? Si nihil b justum ab imperatore petendum est, cur à Juliano petitum est, quod justum putatum est?

13. An hoc petendum est, ut sua quisque recuperet, non ut aliquem, quò ab imperatore coërceatur, accuset? Interim & in suarum rerum recipiendarum repetitione ab apostolicis exemplis receditur; quia hoc fecisse

a Hinc porrò intelligitur rogatarum schisma non exortum fuisse ante annum 361. Sub cujus anni finem demortuo Constantio Julianus rerum potitus est. De illa autem donatarum adulatoria petitione, qua supplicarunt sibi restitui basilicas jussu Constantini ipsis ablatas, legendus Augustinus in lib. 2. *Cont. litt. Petilianam* c. 92. & 97. & in epist. 105. itemque Opratus in lib. 2.

b Lov. *Si nihil injustum ab imperatore* &c. moxque quòd *injustum putatum est*. Sed meliùs MSS. & antiquiores editiones utroque loco, *justum*.

nemo invenitur illorum. Sed tamen cum majores vestri ipsum Cæcilianum tunc Ecclesie carthaginensis episcopum, cui tamquam criminoso communicare noluerunt, apud principem Constantinum per Anulinum proconsulem accusaverunt, non res suas amissas repetiverunt, sed innocentem (sicut existimamus, & sicut ipse judiciorum exitus docuit) calumniosè appetiverunt: quo quid sceleratius ab eis fieri potuit? Si autem (sicut falsò arbitramini) verè criminosum judicandum terrenis potestatibus tradiderunt, quid nobis objicitis, quod vestrorum præsumptio primitus fecit? Quod eos non argueremus, quia fecerunt, si non animo invido & noxio, sed emendandi, & corrigendi voluntate fecissent. Vos autem indubitanter arguimus, quibus crimen videtur, de inimicis communionis nostræ, christiano imperatori aliquid conqueri, cum libellus à majoribus vestris Anulino proconsuli datus, & Constantino imperatori mittendus, ita superscriptus sit: *Libellus Ecclesie catholice, criminum Cæciliani, traditus à parte Majorini*. Illos autem magis hinc arguimus, quia cum apud imperatorem ultrò Cæcilianum accusassent, quem primò utique apud collegas transmarinos convincere debuerunt, ipso imperatore longè ordinatius agente, ut episcoporum causam ad se delatam, ad episcopos mitteret, nec victi pacem cum fratribus habere voluerunt: sed rursus ad eundem imperatorem venerunt: rursus non Cæcilianum tantum, verum etiam datos sibi episcopos judices, apud terrenum regem accusaverunt: rursus ab alio episcopali judicio ad eundem imperatorem appellaverunt. Nec eo ipso inter partes cognoscente atque judicante, vel ve-

Libellus
de quo in
epist. 88.
n. 2.

ritati, vel paci cedendum esse duxerunt.

14. Quid autem aliud statueret Constantinus adversus Cæcilianum & socios ejus, si essent vestris majoribus accusantibus victi, quàm quod statuit in eos ipsos, qui cum ultrò accusassent, nec ea quæ intendebant, probare potuissent, noluerunt veritati consentire, nec victi? Ille quippe imperator primus constituit in hac caussa, ut res convictorum, & unitati pervicaciter resistentium, fisco vindicarentur. Sed videlicet si vestris majoribus accusantibus atque superantibus, contra communionem Cæciliani imperator tale aliquid decrevisset, provisores Ecclesiæ, defensores pacis & unitatis nominari velletis. Cum verò in eos, qui ultrò accusantes nihil probare poterunt, nec oblato sibi gremio pacis, quo correcti exciperentur, consentire voluerunt, ab imperatoribus talia decernuntur, indignum facinus clamitatur: Neminem ad unitatem esse cogendum, malum pro malo reddendum nemini esse contenditur. Quid est aliud quàm id quod de vobis quidam scripsit: *Quod volumus, sanctum est?* Et nunc non erat magnum neque difficile considerare, atque cogitare Constantini judicium atque sententiam contra vos vigere, quæ vestris majoribus Cæcilianum apud imperatorem totiens accusantibus, & non convincentibus, adversus vos promulgata est; eamque necessariò sequi ceteros imperatores, maxime catholicos christianos, quotiens de vobis aliquid agere vestræ obstinationis necessitas cogit.

15. Facile erat ista cogitare, ut vobis ipsis aliquando diceretis: Si Cæcilianus vel innocens fuit, vel nocens convinci non potuit, quid in hoc negotio tam longè latèque diffusa societas christiana peccavit? Cur orbi christiano

non

Hemistichium Tychonii.

non licuit ignorare, quod non potuerunt qui accusaverant demonstrare? Cur illi quos Christus in agro suo, id est, in hoc mundo seminavit, & inter zizania crescere usque ad messem præcepit: cur tot millia fidelium in omnibus gentibus, quorum multitudinem stellis cæli & arenæ maris Dominus comparavit, quos in semine Abrahæ benedicendos promisit & reddidit, propterea negantur esse christiani, quia in hac caussa in qua discutienda non interfuerunt, iudicibus potius suo periculo judicantibus, quàm victis litigatoribus credere maluerunt? Certè nullius crimen maculat nescientem. Quomodo fideles toto orbe diffusi crimen traditorum cognoscere poterant, quod accusatores, etiamsi noverant, tamen eis ostendere non valebant? Hos ergo ab hoc crimine innocentes esse, nempe ipsa ignorantia facillimè ostendit. Cur ergo innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena seu falsa seu vera nesciunt? Quis locus innocentiae reservatur, si crimen est proprium, nescire crimen alienum? Porrò sit tot gentium populos, ipsa ignorantia, sicut dictum est, innocentes ostendit; quàm magnum crimen est ab istorum innocentium communione separari? Nam & facta nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non inquinant quemquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt: sicut toleraverunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse Dominus nocentem Judam usque ad condignum ejus exitum

1. q. 4. Nul-
lius.

23. q. 4. Ni-
mium, &
cap. Quàm
magnum.

tum toleravit, & eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit: sicut tolerarunt Apostoli eos, qui per invidiam (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant: sicut toleravit Cyprianus collegarum avaritiam, quam secundum Apostolum appellat idololatriam. Postremò quidquid tunc inter illos episcopos gestum est, etiamsi fortè ab aliquibus eorum sciebatur, si non sit acceptio personarum, nunc ab omnibus ignoratur. Cur ergo ^a non ab omnibus pax amatur? Hæc facillimè cogitare possetis, aut fortasse etiam cogitatis. Sed melius erat, ut amaretis possessiones terrenas, quas timendo perdere cognitæ veritati consentiretis, quàm ut amaretis vanissimam hominum gloriam, quam vos putatis perdere, si cognitæ veritati consenseritis.

CAPUT V.
23. q. 6. *Vides.*

16. VIDES itaque jam, ut opinor, non esse considerandum quod quisque cogitur, sed quale sit illud quò cogitur, utrùm bonum an malum: non quò quisque bonus possit esse invitus; sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impediens animos tatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum, de quo contendeat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens teneat jam quod nolebat. Superfluo hoc fortasse diceretur quibuslibet verbis, si non tam multis ostenderetur exemplis. Non illos aut illos homines, sed multas civitates videmus fuisse donatistas, nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardentè unitatem.

^a Sic MSS. & editi præter Lov. qui habet, *Cur ergo nunc ab omnibus &c.*

tatem. Quæ tamen timoris hujus, qui tibi displicet, occasionibus catholice factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primùm vestri ultro Cæcilianum accusaverunt, usque ad præsentis imperatores, qui iudicium illius, quem vestri elegerunt, quem iudicibus episcopis prætulerunt, iustissimè contra vos custodiendum esse discernunt.

17. His ergo exemplis à collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est: quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse quod scriptum est: *Da sapienti occasionem, & sapientior erit.* Quàm multum enim, quod certò scimus, jam volebat esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reverendo quotidie differebant! Quàm multos non veritas, in qua numquam præsumsistis, sed obduratæ consuetudinis grave vinculum colligabat, ut in eis completeretur divina illa sententia: *Verbis non emendabitur servus durus: si enim & intellexerit, non obediet!* Quàm multum

Prov. 9.9.

Prov. 29.19.

multi propterea putabant veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat! Quàm multis aditum intrandi obserabant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere jactitabant! Quàm multi nihil interesse credentes in qua quisque parte christianus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere, atque ad Catholicam nemo transire cogebat!

18. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges serviunt Domino in timore, ita profuit, ut nunc alii dicant: Jam hoc volebamus; sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit jamjamque faciendi, & dilationum morulas amputavit. Alii dicant: Hoc esse verum jam sciebamus; sed nescio qua consuetudine tenebamur: gratias Domino, qui vincula nostra disruptit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alii dicant: Nesciebamus hinc esse veritatem, nec eam discere volebamus; sed nos ad eam cognoscendam metus fecit intentos, quo timuimus ne fortè sine ullis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: gratias Domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit, ut saltem solliciti quæreremus, quod securi numquam nosse curavimus. Alii dicant: Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, si non intraremus; nec intraremus, nisi cogeremur: gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit, quàm vana & inania de Ecclesia sua mendax fama jactaverit: hinc jam credimus & illa falsa esse, quæ

quæ auctores hujus hæresis criminati sunt, quando posteri eorum tam falsa & pejora finxerunt. Alii dicant: Putabamus quidem nihil interesse ubi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à divisione collegit, & hoc uni Deo congruere, ut in unitate colatur, ostendit.

19. His ergo dominicis lucris impediendis, ad contradicendum me opponerem collegis meis, ne in montibus & collibus vestris, id est, in tumoribus superbiæ vestræ, Christi oves errantes in pacis ovile colligerentur, ubi est unus grex & unus pastor? Ita sanè huic provisioni contradicere debui, ne res quas dicitis vestras, perderetis, & securi Christum prosciberetis? ut jure romano testamenta conderetis, & jure divino patribus conditum testamentum, ubi scriptum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*; calumniosis criminationibus rumperetis? ut in emtionibus & venditionibus liberos contractus haberetis, & vobis dividere quod Christus emit venditus auderetis? ut quod quisque vestrum cuiquam donasset, valeret, & quod donavit Deus deorum, à solis ortu usque ad occasum vocatis filiis non valeret? ut de terra corporis vestri in exilium non mitteremini, & de regno sanguinis sui, à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terræ Christum exsulem facere conaremini? Imò verò serviant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Majores vestri Cæcilianum & socios ejus regibus terræ puniendos falsis criminibus objecerunt: convertantur leones ad comminuenda ossa calumniantium, nec Daniel ipse intercedat, innocens comprobatus, & de lacu quo illi pereunt li-

Gen. 26.4.

be-

Prov. 26. beratus. *Qui enim parat proximo suo fo-*
veam, ipse justius cadet in eam.

CAP. VI. 20. *ERIPÉ* te, frater, dum in hac car-
ne vivis, ab ira quæ ventura est pertinaci-
bus & superbis. Terror temporalium potes-
tatum, quando veritatem oppugnat, justis
fortibus gloriosa probatio est, infirmis peri-
culosa tentatio: quando autem veritatem præ-
dicat, errantibus ^a cordatis utilis admonitio
est, & insensatis inutilis afflictio. Non est ta-
men potestas nisi à Deo: qui autem resistit
potestati, Dei ordinationi resistit. Principes
enim non sunt timori bono operi, sed ma-
lo. Vis autem non timere potestatem? bo-
num fac, & habebis laudem ex illa. Sive
enim potestas veritati favens aliquem cor-
rigat, laudem habet ex illa qui fuerit emen-
datus; sive inimica veritati in aliquem sæ-
viant, laudem habet ex illa qui victor fuerit
coronatus. Tu autem non bonum facis, ut
timere non debeas potestatem: nisi fortè bo-
num est sedere, & non adversus fratrem de-
trahere, sed adversus fratres omnes in om-
nibus gentibus constitutos, quibus testimo-
nium perhibent Prophetæ, Christus, Apos-
toli, cum legitur: *In semine tuo benedicen-*
tur omnes gentes; cum legitur: *Ab ortu sol-*
is usque ad occasum sacrificium mundum
offerretur nomini meo; quoniam glorificatum
est nomen meum in gentibus, dicit Domi-
nus. Audi, *Dicit Dominus*; non, dicit Do-
natus, aut Rogatus, aut Vincentius, aut
Hilarius, aut Ambrosius, aut Augustinus;
sed, *Dicit Dominus*; cum legitur: *Et be-*
ne-

Gen. 26. 4.
Malac. 1.
II.

Psal. 17.
17.

^a Bad. Am. & Er. errantibus & discordantibus, corda-
tis &c.

nedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes
gentes magnificabunt eum. Benedictus Do-
minus Deus Israël, qui facit mirabilia so-
lus: & benedictum nomen gloriæ ejus in
æternum, & in sæculum sæculi: Et Re-
plebitur gloria ejus omnis terra, fiat fiat.
Et tu sedes Cartennis, & cum decem roga-
tistis, qui remansistis, dicis: Non fiat,
non fiat.

21. Audis loqui Evangelium: *Oportebat*
impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege,
& Prophetis, & Psalmis de me: tunc ape-
ruit illis sensum, ut intelligerent Scriptu-
ras; & dixit eis: Quoniam sic scriptum est,
& sic oportebat pati Christum, & resurgere
à mortuis tertia die, & prædicari in no-
mine ejus pœnitentiam & remissionem pec-
catorum per omnes gentes, incipientibus ab
Jerusalem. Legis etiam Actus Apostolorum,
quemadmodum hoc Evangelium cœperit ab
Jerusalem, ubi primò illos centum viginti
Spiritus sanctus implevit, atque inde in Ju-
dæam atque Samariam, & in omnes gentes
exierit, sicut eis dixerat adscensusus in cælum:
Eritis mihi testes in Jerusalem, & in to-
ta Judæa & Samaria, & usque in fines ter-
ræ; quia in omnem terram exivit sonus eo-
rum, & in fines orbis terræ verba eorum.
Et tu contradicis divinis testimoniis tanta fir-
mitate roboratis, tanta luce manifestatis, &
ad istam proscriptionem Christi hereditatem
perducere conaris, ut cum in ejus nomine,
sicut dixit, prædicetur pœnitentia in omni-
bus gentibus, quisquis hac fuerit prædicatio-
ne commotus, in qualibet parte orbis ter-
rarum, nisi quæsierit & invenerit latentem
in Mauritania cæsariensi cartennensem Vincen-
tium,

Ibid. 19.

18.

Luce 24.

44.

Ibid. 46.

Act. 1. 8.